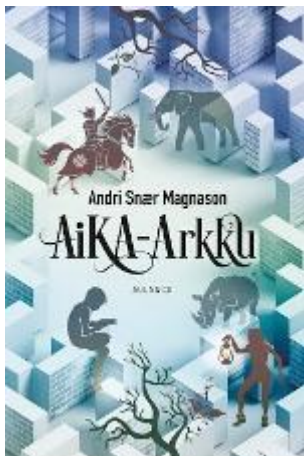

Andri Snær Magnason: Aika-arkku

MUTTA MITÄ ON AIKA? Marjatta Ripsaluoma (28.5.2017)

Nuortenkirjan päähenkilöt ovat lapsia tai juuri lapsuudesta irtautuvia ihmisiä: Sigrún, Markus, Kristín ja Pétur. Heidän maailmansa hajoaa "tilanteeseen", joka on päällä koko ajan. Sigrúnin mielestä televisiossa näkyy vain taloustieteilijöitä, joista on tullut siamilaisia kolmosia. Tytön äidin mielestä nyt ei pidä pelleillä.

Isä menee autolla kauppaan ja tuo sieltä ainekset laatikoihin, joihin jokainen perheenjäsen menee erikseen odottamaan aikaa, jolloin indeksien mukaan on mahdollista jatkaa jälleen elämistä. Laatikot, joiden nimenä on "Ootax", sulkeutuvat kävijän jälkeen, paitsi lapsen – ja sitten muidenkin lasten – jälkeen ja lapset jäävät jäljelle outoon maailmaan, joissa vanhempiin ei enää saa yhteyttä. Laatikot hohtavat sinistä valoa.

Tulee mieleen heti Islannin talouskriisi. Sitten Islanti selvisi, mutta hullusti on käymässä koko muullekin maailmalle, eikä ainoastaan Suomelle, jonka kriisitietoisuus on korkeassa kurssissa. Kriiseistä on tullut toistuvia. Kirja on julkaistu Islannissa vuonna 2013, siis neljä vuotta sitten. Nyt taloustilanne on saarivaltiossa suhteellisen hyvä taas. Tulivuoretkin ovat olleet aika hiljaa, mitä joskus sylkevät tuhkapilviä.

Lapset tapaavat Svala-nimisen vanhan naisen, joka on löytänyt ehkä ulospääsyn lumouksesta, mutta lasten pitäisi auttaa häntä. Svala alkaa kertoa Pangean prinsessasta ja hänen kohtaamastaan kirouksesta. Prinsessan nimi on Korpikki. Siitä siis alkaa varsinainen tarina. Se on satu josta on variaatioita ympäri maailman, parhaimmin tunnettu nimellä Lumikki.

Alussa on runo:

"Mutta aika polttaa
vanhat siipensä
jättää kahleensa
lumotun hahmonsa

lentää tulesta
sinimetsiin
ja lehdet puhkeavat
joka kevät.”

Mjallhvítarkistan (“Lumikin arkku”)

Jón úr Vör

Runo on painettu omistuskirjoitussivun kääntöpuolelle ja seuraavalla sivulla alkaa sadun kuuntelijoiden tarina. Aivan heti tulee tuntuma islantilaisuudesta. Sellainen käsitys minulla on, että tarinoita islantilaiset kertovat edelleen, kirjoittaakin he osaavat. Henkilökohtaisesti en tunne ketään islantilaista, mutta olen nähnyt sen maan lentokoneesta. Maisema muistuttaa kuun naamaa, kun sitä katsoo talvisena yönä kaukoputkella tai Mars-planeettaa sinisen filterin läpi.

Tässä kaikkien kunnan satujen tapaan on seikkailuja ja vähältä-piti tilanteita ja kaiken keskellä vielä lisäksi Lumikki siinä lasiarkussaan. Olen valmis suosittelemaan tätä kirjaa lapsille vaikka iltasaduksi. Se vaatii selvästi ääneen lukemista ja sitä että sinistä valoa hohtavat laitteet sammutetaan.

Kerroksia

Koska kyse on koko ihmiskunnan hirveästä kriisistä – olemassaolo on vaakalaudalla – niin Magnason aloittaa alusta ja selittää miten maailma on tullut ihmisten maailmaksi. Ei olla niin kaukana kuin Suuressa Pamauksessa, mutta prinsessa on Pangean, sen suurmantereen, kuninkaan tytär. Kirja on selvä tieteiskirja, mutta en usko ikärajoihin. Oma kokemukseni lapsille lukemisesta on se, että jokainen lapsi ymmärtää ikäkaudelleen ominaiset asiat – ja voi kasvaessaan sitten tarkistaa asioita.

Islanti taas, sehän on maa joka nousee edelleen Atlantin valtamerestä. Kirjassa esiintyy myös sukupuuttoon kuollut merilintu, siivetönruokki, mutta kuninkaan lautasella. Sitä tapettiin kyllä tyynyihin ja tækkeihin tarvittavan untuvan vuoksi. Linnun tarina on luettavissa Maarit Verrosen kirjasta *Keihäslintu* (2004). Linnun nimi on englanniksi The Great Auk. Auk kuulostaa jonkun linnun ääntelyltä, kuulostaa surulliselta koska sen kohtalo oli niin hirveä. Lintu ei ole ainut sukupuuttoon kuollut.

Kun kirjaa lukee vähän lähempää niin huomaa kyllä että ongelmia tulee heti ja lapsille miettimistä, kun kerrotaan miten kolme sisarta säilyi hengissä:

”He löysivät suojan suuresta mehiläispesästä, jonka mehiläiset heille rakensivat. Lehmät tulivat ja antoivat heille maitoa, hevoset kantoivat heidät yli vuorten ja sudet toivat heille kaneja ja fasaaneja.”

Nykyisen maailman synty viistää aika läheltä Raamatun tulkintaa ihmisten tärkeystään. Metsään jätetyillä siskoksilla on loitsijoiden voimat ja he pystyvät

kesyttämään kaikki eläimet. Petojen kesyttämisen jälkeen tarinaan tulee myös rakkaus. Rakkaus tapahtuu ihmisten välillä. Sitä käsitellään kirjan mittaan paljonkin. Mutta kuninkaan tehtävä on silti voittaa koko maailma omakseen. Halu maailman voittamiseen ei kylläkään tässä tarinassa synny ennen kuin rakkauden kohde kuolee.

Rakkauden keskeinen osa ihmiselämässä on ehkä kirjan paras asia. Tuskin sitä missään korostetaan niin paljon kuin pitäisi, ikinä. Mutta jään miettimään tässä sadun ongelmia.

Se joka tahtoo voittaa maailman omakseen on kuningas. Hänen vaimonsa kuolee ja jättää lapsen, tyttären, jälkeensä. Rakkaus toteutuu metsässä, jonkinlaisessa ihmisen alkutilassa. Paratiisia niillä kirjoitetuilla maisemakuvilla varmasti tavoitellaan. Miten kuningas onnistuukin sitten kääntämään selkensä kaikelle kauniille? Onko aina niin, että kun rakkaus loppuu, niin tilalle astuu toivoton taistelemisen ja tappaminen, että suru vähenisi? Kai tämä voisi olla selitys kunnian ja maineen hakemiseen.

Lapsia voi ajatteluttaa se paratiisi. He käsittävät kyllä mitä ovat sinistä valoa hohtavat laatikot, mutta entä sitten sudet, jotka tuovat ihmisille kaneja ja fasaaneja? Lapset tarvitsevat aikuisen lukijan joka ehdottaa vastauksia kysymyksiin.

Kartta

Lapset tarvitsevat kyvyn navigoida elämässä ja siksi heille kerrotaan tarinoita. Monesti sadut ovat sellaisia joita ei aivan pieni lapsi ymmärrä kokonaan ennen kuin aikuisena. Mutta kyllä saduista löytyvät ihmiselämän sosiaaliset pelitkin. Kirjassa esitellään kuninkaan linna ja kaupunki joka on kuninkaan alamaisten asuttama. Lasten pitää ymmärtää mitä on alamaisuus ja miksi sellaista oli ja onko sitä vieläkin.

Ihmisten väliset suhteet löytyvät tästäkin kirjasta. Lapsille on syytäkin antaa aivan oikeata tietoa siitä, mitä on tai voisi olla. Saduissa on aina olemassa entä-jos -vaihte. Sadunkertoja Svala kertoo mitä tapahtui kun ihmiset hävisivät laatikoihinsa:

”Ensin se tuntui minusta kamalalta, mutta sitten tulivat eläimet ja alkoi tuntua, että maailma muuttuisi aina paremmaksi ja paremmaksi. Joka kevät tuli enemmän muuttolintuja. Kauriit täyttivät kadut ja metsät. Ilma oli kirkasta eikä taivaalla ollut suihkukoneiden vanoja. Istutin perunoita ja kalastin syödäkseni. Joki ei ollut enää saastunut ja lohet tulivat hyppien. Maa heräsi eloon, kun ihmiset antoivat sille rauhan kaikesta roskasta. Ja sain tutkia rauhassa Korpikin tarinaa.”

Korpikki on se kuninkaan tytär joka makasi aika-arkussa. Kun lapsi katsoo kirjan kantta, hän näkee oudonnäköisen labyrinttimaisen "kaupungin", jossa käveleskelee sarvikuonoja ja norsuja (käsittääkseni kannen norsu on afrikannorsu), sitten siinä on kuningas valloittamassa maailmaa, joka valitettavasti otti ja halkesi, sitten on lapsi katsomassa karttaa tiilikasan päällä ja nuorimies lyhdyn kanssa hiipimässä ties millä asioilla.

Olen sitä mieltä että vanhempien pitäisi lukea kirja myös. Sadunkertoja Svala nimittäin kirjan loppupuolella kertoo lapsille, että hän ei pysty ratkaisemaan aika-arkkujen arvoitusta. Maailma on mennyt jengoiltaan. Svalan mielestä tässä on lasten tehtävä: heidän on mietittävä miten maailma korjataan.

Niin se on oikeassakin elämässä. Suuret ikäluokat ovat länsimaissa, myös Islannissa, tehneet työnsä ja nyt on seuraavien sukupolvien vuoro.

Kirjoittajista

Andri Snær Magnason on takakannen mukaan lasten- ja nuortenkirjailija. Hän on, kuten kirjastakin voi aavistaa, yhteiskuntakriitikko. Hän oli viime vuonna ehdokkaana Islannin presidentinvaaleissa. Ei siitä ole kauan kun Islannin presidentti oli entinen teatteriohjaaja Vigdis Finbogadottir. Ilmeisesti islantilaiset arvostavat kulttuuriväkeään!

Tapio Koivukari on raumalainen kirjailija ja suomentaja, jonka puhetta kirjallisuudesta (Ylen Aamun kirja-sarja) voi kuulla/nähdä television Ylen Areenasta. Käsittääkseni islannista suomentajia ei ole kovin paljon.

Mutta tähän on vielä lisättävä loppuun kirjan päätösruno:

"Soma pieni pääskynen,
viaton kuin villa,
kaikkein kaunein kukkanen."

Ehkä lukeva lapsi jätetään miettimään kenestä pikkuruno on kirjoitettu. Lapsi voi selata kirjaa ja pysähtyä siihen tai tähän seikkailuun. Mutta varmasti hän ennen kaikkea miettii mitä aika on, mitä se meille tekee ja kulkeeko se vain eteenpäin. Mitä siis on historia?

Andri Snær Magnason: *Aika-Arkku*. Suom. Tapio Koivukari. Aula & Co, 2017, 289 s.